

Jason Hickel- Minder is Meer

Samenvatting door G.Goverde,5 pag.

Uit een beschrijving van internet: Centraal in 'Minder is meer' staat de vaststelling dat het kapitalisme niet in staat is de klimaatverandering en ecologische ineenstorting op te lossen. Het legt een enorme druk op mensen om te blijven consumeren, om schulden aan te gaan. Hoe bevrijdend is dan het besef dat het anders kan! Dit boek schetst een duidelijke weg naar een postkapitalistische economie. Een economie die rechtvaardiger, zorgzamer en leuker is. Een economie die de mens laat floreren en de ecologische ineenstorting terugdraait.

Originele titel: ***Less is More. How Degrowth Will Save the World.***

Jason Hickel groeide op in Zuid Afrika. Hij is econoom en antropoloog en doceert o.a.in Barcelona.

Deel 1: **meer is minder.**

De schrijver beschrijft de opkomst van het kapitalisme. Na 1350 bevrijden de 'horigen' zich van de adel ,en brengen als handwerkslieden de steden tot groei. Zij vormen gildes en drijven zelfstandig handel met in andere Europese steden, van Florence en Venetië naar Brugge en Gent, tot in Moskou en Zweden. Ze worden welvarend, bouwen kathedralen. De productie was gestoeld op *de gebruikswaarde*: men produceerde wat nodig was, niet meer.

Vanaf 1500 brengen de ontdekkingsreizen Europeanen naar andere continenten waar schatten van de 'wildernis' worden geroofd. De eigenaren van de schepen, van materialen ,werkkrachten en later slaven, beginnen te produceren voor de markt. Nu werd niet de *gebruikswaarde* maar de *ruilwaarde* belangrijker: **start van het kapitalisme**. Dat is: zo min mogelijk betalen om zo veel mogelijk kapitaal te kunnen vergaren. In Amsterdam ontstond het bankwezen en het gebruik van waardepapieren in plaats van contant geld . De koloniën waren winstgevend en de slaven waren gebruiksvoorwerpen.

Tijdens het tijdperk van de Verlichting (eind 18^e eeuw) werden vooral in Engeland de gemeenschapsgronden van kleine boeren afgenomen en omheind ('enclosures') door de adel. De boeren zwierven langs de wegen en velen werden opgehangen als vagebonden; anderen gingen van de honger naar de smerige steden waar ze lange uren maakten in de fabrieken. Het *dualisme* had zich in de Europese cultuur genesteld: scheiding van mens en natuur. Als de natuur eenmaal tot object was gemaakt kon je ermee doen wat je wilde. Land werd eigendom. Levende wezens werden dingen. Ecosystemen werden grondstoffen.

Calvin: arbeid adelt. Als je veel winst maakt bewijst dat je superioriteit. Een eeuwenlange culturele herprogrammering leidde tot het dwangbuis van **de groei**. Bedrijven vinden steeds nieuwe methoden om de arbeidsproductiviteit te verhogen en daarmee de productiekosten te verlagen. Als mensen worden ontslagen en werkloosheid dreigt stimuleren overheden meer groei zodat nieuwe banen ontstaan. Dit verschijnsel staat bekend als de *productiviteitsval*. We zitten in de absurde situatie dat we eeuwige groei nodig hebben om maatschappelijke problemen te voorkomen. En als een regering wil investeren in gezondheidszorg of onderwijs moet zij geld vinden. Meer belastingen? Dat geeft vervelende tegenreacties. Dus maar weer groei stimuleren. Dan is er ook nog de *schuldenva*. Regeringen verkopen obligaties, maar dan moet je rente uitkeren. Als dat tegenvaalt gaat men maar weer groei stimuleren, of hindernissen weghalen voor bedrijven, zoals arbeidswetgeving, milieubescherming etc. **Groei is de motor van het kapitalisme. Het 'groei-isme'** begon pas in 1980

Vooraf voor het mondiale zuiden waren de gevolgen door de 'Structurele Aanpassings Programma's' (SAPs) desastreus; ze werden beladen met schulden.

De groei is nu onrustbarend: ze is aan het versnellen. Wetenschappers schatten dat de planeet een totale materialen-voetafdruk aankant van **ongeveer 50 miljard ton per jaar**. We zitten in de landen met een hoog inkomen al op het dubbele. (zie de scherpe curve in de grafiek op pag. 45) Als we zo doorgaan zitten we rond 2050 op meer dan 200 miljard ton geproduceerde goederen per jaar, meer dan twee keer zoveel als nu en vier keer zoveel als de veilige drempelwaarde. Bijna deze gehele overschrijding wordt veroorzaakt door overmatige consumptie in de landen met een hoog inkomen. Deze groei resulteert dus in verlies van biodiversiteit, dode zones in de zee, meer CO₂ uitstoot etc. Wetenschappers noemen dit '**de grote versnelling**'. Deze stijging in materiaalgebruik loopt bijna volledig in de pas met de stijging van het mondiale bbp (bruto binnenlands product). Het westen en Japan samen nemen 92% van het materiaalgebruik voor hun rekening (Amerika 40%, de EU 29%, Japan 7%). Maar: 98% van de *sterfgevallen* door klimaatverandering vinden plaats in het zuiden! De mensen in het zuiden betalen het gelag. Je zou dit een misdaad tegen de menselijkheid kunnen noemen.

In 1972 (nu 50 jaar geleden) kwam het rapport '**Grenzen aan de Groei**' uit. Men voorspelde tussen 2030 en 2040 een plotselinge neergang van de bevolkingsaantallen en de industriële capaciteit. Het rapport werd afgekraakt. Reagan: '*er zijn geen grenzen aan de groei!*' Maar materialen raken op.

Hickal onderscheidt **9 mogelijk destabiliserende processen**: 1 klimaatverandering 2 biodiversiteit, 3 oceaanverzuring, 4 landgebruik, 5 stikstof en fosforbelasting 6 zoet water 7 atmosferische aerosolen (fijnstof, roet etc., 8 chemische verontreiniging, 9 afbraak ozonlaag.

Machtige bedrijven schijnen zich al voor te bereiden om te gaan verdienen aan plausible rampscenario's. Er zijn geen duidelijke grenzen aan de groei aan te geven. We moeten zelf kiezen.

In Parijs zijn mooie doestellingen vastgesteld, maar als je optelt wat de afzonderlijke landen beloofd hebben kom je tot **3,3 graden** temperatuurstijging! Men zei: '*groei stoppen gaat toch niet lukken.*' En '*mondiale armoede stoppen zonder groei gaat ook niet lukken.*' Bovendien circuleerde er een plan van een Oostenrijker (BECCS, Biometric Energy Carbon Capture), een 'technofix' die al snel onhaalbaar bleek.

In oktober 2018 kwam een nieuw rapport van IPCC uit: 'We gaan voor 2030 de uitstoot met de helft verminderen, en moeten voor 2050 op nul uitkomen.' Dat werd omgebouwd tot: '**groene groei**'. Intussen is de alternatieve energie toegenomen, maar de economie is harder gegroeid. De wereld produceert nu 8 miljard megawattuur schone energie maar de *vraag* is gestegen met 48 miljard megawattuur. Als we de economie in hetzelfde tempo laten groeien zal die tegen 2050 verdubbeld zijn – zoveel grondstoffen (delfstoffen, landbouwgrond etc.) en energie hebben we helemaal niet!

Recycling? Het meeste kan niet worden gerecycled: 44% van de productie bestaat uit voedsel en brandstof, en die worden slechts eenmalig gebruikt. 27% bestaat uit toevoegingen aan gebouwen en infrastructuur; Samen 71% Dan is er nog veel mijnbouw-afval. Slechts een fractie kan dus worden gerecycled. En niet alsmaar opnieuw, want telkens vermindert de kwaliteit. In 2018 kon 9,1% van het afval gerecycled worden, in 2020 8,6%. De vraag naar materiaal is groter dan onze vooruitgang op het gebied van recycling.

Het kapitalisme leunt al 500 jaar op de winning uit de natuur. Het heeft altijd iets buiten zichzelf nodig gehad om gratis waarde toe te voegen. **Stel dus een plafond in voor materiaalwinning** en het

zal de kip doden die de gouden eieren legt. Groei is een soort geloofsartikel. Laten we een ander soort economie bedenken.

Deel 2: **minder is meer.**

In 1970 schreef Thomas McKeown over de opmerkelijke stijging in de levensverwachting na 1870, 100 jaar daarvoor. Hij concludeerde dat het moest liggen aan de groei van het bbp (bruto binnenlands product) die ermee gepaard ging. Het inkomen was gaan stijgen en de levensverwachting ook. Zijn idee kreeg vleugels. Onderwijs, gezondheidszorg en andere diensten zouden vanzelf in orde komen als het bbp was gestegen, zo dacht men in de jaren 70 en 80, dus verlaag gerust de belasting voor de rijken, schaf de arbeidswetgeving af, etc.: de welvaart van de rijkere zou vanzelf 'neersijpelen' (trickle down effect) op de armen. Dat gold ook voor de landen in het zuiden die nu te maken kregen met 'Structurele Aanpassingsprogramma's': zware bezuinigingen en schulden opgelegd door de Wereldbank en het IMF. Bedrijven moesten voorrang krijgen. (Enige landen konden de dans ontspringen, zoals Costa Rica, Sri Lanka, Cuba, Zuid Korea. Daar zijn nu relatief goede sociale voorzieningen.)

Laat die verklaring voor de gestegen levensverwachting in 1870 nou een vergissing zijn geweest. Die plotselinge stijging 100 jaar tevoren kwam door schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen. Daar zijn pijpleidingen voor nodig, en publieke werken. Gedurende de langste tijd van de ontwikkeling van het kapitalisme had groei NIET tot verbetering van de levensomstandigheden geleid. En ook nu: er moest privé grond onteigend worden om badhuizen en pompen neer te zetten, maar de bezittende klasse werkte daar tientallen jaren helemaal niet aan mee. Hun weerstand werd na 1900 pas gebroken met het stemrecht en de oprichting van de vakbonden. Daarna kwam er gezondheidszorg, vaccinaties, onderwijs, volkshuisvesting en betere arbeidsomstandigheden.

Een **hoog bbp-niveau is niet nodig** voor gezondheidszorg, sanitaire voorzieningen, onderwijs en fatsoenlijke lonen. Er zijn zelfs landen die dit met een betrekkelijk laag bbp bereiken .

Enige VERGELIJKINGEN:

LAND	BBP	LEVENSVERWACHTING
V.S	\$ 59,500	78,7 jaar
Japan	35% minder	84 jaar (hoogste v.d. wereld)
Zuid Korea	50% minder	80 jaar
Portugal	65% minder	81,1 jaar
EU	36% minder	
Costa Rica	80% minder	Hoger dan de V.S.

Spanje geeft \$ 2.300 uit aan de publieke gezondheidszorg (gemiddelde leeftijd 85,5), terwijl de privé gezondheidszorg van de VS \$9.500 pp kost, met een lagere levensverwachting en slechtere gezondheidsresultaten. Die \$7.200 verschil zijn dus eigenlijk verspilde moeite; schade zonder voordeel. Ook op het gebied van onderwijs doen veel landen het beter dan de V.S. (Finland, Estland, Polen) We kunnen allerlei sociale doelen bereiken met een lager bbp, door te investeren in sociale voorzieningen. Onderzoek wijst uit dat landen met goede sociale voorzieningen de hoogste niveaus hebben van geluk. In de VS waren de mensen het gelukkigst in de jaren 50 (bbp 15.000 dollar.) Het bbp is daarna verviervoudigd maar het geluksniveau is gedaald. Men maakt langere werkdagen. De Amerikaanse economie kan met 63% worden teruggebracht.

p. 4

We bloeien op in een omgeving waarin wordt gedeeld en samengewerkt. De vissers en boeren van het eiland Nicoya (Costa Rica) zijn gelukkig met hun zelfvoorzienend leven, vanwege de saamhorigheid.

Het neoliberale beleid van de afgelopen 40 jaar moet dus fundamenteel veranderen. Het is onrechtvaardig, en vanuit ecologisch standpunt is het waanzin. De armste 60% van de wereldbevolking krijgt slechts 5% van het mondiale inkomen; de rijkste 5% krijgt 60% van de mondiale inkomsten. Als we willen dat het inkomen van iedere wereldburger boven de armoede - inkomensgrens van 7,40 dollar per dag uitkomt, met bijv. een goede gezondheidszorg, dan is daar **10 biljoen dollar** voor nodig. Dai is slechts de helft van het jaarinkomen van de rijkste 1%. (Dan laten we hun vermogen nog ongemoeid). Hiervoor is wetgeving nodig rondom lonen, illegale geldstromen (witwassen), schuldenkwijtschelding, landonteigeningen etc. .

Er zijn 5 routes naar een postkapitalistische wereld, naar 'degrowth' (ontgroeien):

- het verminderen van materiaal- en energieverbruik. Maak een einde aan de geplande korte levensduur van witgoed, technische apparaten (ipads, laptops, smartphones) Regel wetgeving die een levensduur van wel 35 jaar verplicht., Apple 10 jaar. Ook: reparatieplicht. Overstappen op het leasemodel. Het verbruik van materialen in de mode-industrie kan met 80% verminderd worden.

2 beperk reclame. Reclame was eerst gericht op voorlichting. Maar Edward Bernays, een neef van Sigmund Freud, toonde hoe je mensen psychologisch kunt manipuleren om meer te consumeren, door ongerustheid zaaien, maatschappelijk aanzien of seksuele aantrekkingskracht te suggereren etc. Reclame is nu een van de grootste industrieën ter wereld. We kunnen quota's voor uitgaves voor reclame introduceren, manipulatieve technieken verbieden en openbare ruimtes bevrijden van reclame. Reclame is ook niet meer nodig: een simpele zoekopdracht volstaat.

3 verander *bezit* naar *gebruik*. Denk aan autodelen, leasen. Spullen die weinig worden gebruikt zoals grasmaaiers en elektrisch gereedschap zouden via een wijkcentrum beschikbaar kunnen worden gesteld.

4 maak een eind aan voedselverspilling (in Frankrijk en Italië al verboden: wat over is in de supermarkten *moet* naar instellingen).

5 verklein de industrieën die slecht zijn voor de ecologie, zoals rundvleesindustrie. We kunnen overstappen naar plantaardige eiwitten of vlees van niet-herkauwers; het zou ons 60% van de mondiale landbouwgrond schelen. 2,8 miljard hectare land zou kunnen worden vrijgemaakt, ter grootte van de VS, Canada en China bij elkaar. Dat zou de emissie volgens het IPCC met wel 8 gigaton CO2 per jaar terugbrengen. (20% van de huidige emissies). De wapenindustrie en privévliegtuigen zijn andere voorbeelden.

Dit is niet bedoeld als volledige lijst.

Deze onderwerpen zouden in een open, democratische discussie moeten worden besproken.. Welke bedrijvigheden zijn vitaal, welke overbodig?

Maar verliezen we dan gaan banen? Het zal inderdaad moeilijk zijn om werkloosheid in goede banen te leiden. De werkweek kan verkort worden van 47 uur (in de VS) naar 30 of 20 uur. De regering kan een baangarantie introduceren zodat allerlei maatschappelijk nuttige dingen gedaan kunnen worden. Onderzoek (Frankrijk en Zweden) wijst uit dat mensen gelukkiger worden van minder werken. Het bevordert ook gendergelijkheid. Dit zou nog voor 2030 moeten gebeuren.

Men zou een 'maximum loonbeleid' kunnen invoeren, bijv. een verhouding van 1 tot 10 maximaal tussen de mensen op de werkvloer en de bestuurders. Bij Mondragon, een hele grote arbeiderscoöperatie in Baskenland is de verhouding 1 tot 6. Je zou ook hoge inkomens kunnen belasten met 100%. En wat te denken van gezondheid, onderwijs, toegang tot internet, openbaar vervoer? Onderzoekers van London University hebben aangetoond dat een volledig pakket van basisvoorzieningen uit gemeenschapsgeld zou kunnen worden gefinancierd via een progressieve belasting op vermogen, land, CO2 uitstoot etc. Zo kunnen we de 'commons' herstellen of nieuwe 'commons' creëren. Dat wordt het tegengif voor de groei-verplichting.

Er zijn nog andere groeiverplichtingen van het kapitalisme die geneutraliseerd moeten worden, denk aan het probleem van oplopende schulden schulden, een probleem voor burgers en hele landen. (Banken zelf hoeven maar 10% of minder van het geld dat ze uitlenen in reserve te hebben, Ze scheppen het geld door het uit te lenen.) Sommigen denken dat we moeten overstappen van samengestelde rente (exponentiële groei) naar enkelvoudige rente (elk jaar dezelfde verhoging). 6jDe belofte van echte vrijheid wordt door het kapitalisme tot in het oneindige uitgesteld. Maar als we ons systeem kunnen bevrijden van de groeiverplichting komen ideeën naar voren zoals hierboven genoemd. **Er is een beweging voor nodig** die al in opkomst is, mensen zijn zich aan het mobiliseren. Maar het zal niet makkelijk zijn. Onze democratieën zijn eigenlijk helemaal niet zo democratisch. De macht van de rijksten heeft zich kunnen vertalen in politieke macht. In de VS bijvoorbeeld is er geen limiet aan de geldelijke steun van bedrijven voor partijen, en er wordt buitensporig gelobbied. (3,55 miljard in 2010, tegenover 1,45 miljard 1998. Dat leverde de bedrijven 22.000% rendement op in de vorm van belastingvermindering en voorkeursbehandeling). De VS - en niet alleen de VS - lijkt meer op een plutocratie (= geld-regering) dan op een democratie.

Het is steeds weer duidelijk dat schaarste nu nog opzettelijk wordt gecreëerd ten behoeve van groei. Maar de eigenlijke oorzaak van de crisis ligt veel dieper, aldus de schrijver. Hij wijst op achterliggende filosofieën zoals die van Descartes, die de scheiding van lichaam/natuur en de geest voorstond. De tegenreactie begon met de filosoof Spinoza, in Amsterdam gevestigd, die betoogde dat alles materie is, en geest, en God; alles was één. Hij werd ervoor verketterd. In de 20ste eeuw stelden de fenomenologen zoals Husserl en Merleau-Ponti dat al het bewustzijn ontstaat via de ervaringen van ons lichaam. De wetenschap volgde al snel: o.a. bacteriën en virussen hebben we met andere levende wezens gemeen.

We kijken nu ook heel anders naar bomen die door hun wortels en schimmels met elkaar verbonden zijn en kunnen communiceren. Denk ook aan de Gaia-hypothese; de wereld als een super-organisme. Onderzoek wijst uit dat de aanwezigheid van bomen voor ons weldadig is.

Sommige samenlevingen geven de natuur ook de rechten van een persoon. (Als dat vreemd lijkt: dat hebben wij ook gedaan met bedrijven!) Een rechtbank in Nieuw Zeeland gaf een rivier, en een berg, en een nationaal park dezelfde rechten als een persoon. Ook twee rivieren in India kregen zulke rechten. Ecuador legde het recht van de natuur vast, en Bolivia het recht van Moeder Aarde, en een groeiende groep wetenschappers roept om 'Het beheer van Aardsystemen'. In een ecologische economie wordt niet meer gewonnen dan er kan worden hernieuwd en niet meer vervuild dan er kan worden geabsorbeerd. Daarbij kunnen ecologen ons helpen, zoals de sjamanen die voor inheemse volkeren de natuurkennis beheren en doorgeven. We kunnen ecosystemen regenereren: van monoculturen gaan naar herstellende agro-ecologie. En tijdens het herstel van de ecologie worden flinke hoeveelheden CO2 uit de atmosfeer opgeslagen.

Het idee van 'degrowth' is slechts een eerste stap, maar het opent vele vergezichten.

